

Lisznyai Lajos százados:

A MŰVELETI KÖRNYEZET ELEMZÉSÉNEK MÓDJAI. A HADSZÍNTÉR ELEMZÉSE A COE ALAPJÁN

Napjaink műveleti környezetének vizsgálatára és bemutatására két elterjedt módszer alkalmazható a NATO-n belül. Az egyik lehetőség a COE¹ 11 változatán keresztül felmérni és bemutatni a műveleti környezetet, a másik a COIN²-műveletekhez kapcsolódva kialakult PMESII-PT,³ amelyben a korábbiakhoz képest (COE) nagyobb jelentőséget kap a műveleti területen, valamint közvetlen környezetében élő lakosság, a katonák és a lakosság egymáshoz való viszonya. Jelen tanulmányom célja, hogy ugyanazokat a bukott államiségű területeket hasonlítsam össze a COE (valamint egy újabb írásban a PMESII-PT szempontjai) alapján, majd az elemzések hatékonyságának összevetése után segítem az említett eljárások alkalmazását, elterjedését a Magyar Honvédségen belül.

A hadszínterek COE vagy a PMESII-PT alapján történő összehasonlítása segít a missziókba tervezett kontingensek állományát felkészíteni az előttük álló feladatra. Véleményem szerint, a missziós felkészítések részét képező különböző *hadszíntérismeret- és idegenhadsereg-ismeret-foglalkozások* jelentős része integrálható, helyettesíthető lenne a fent említett megközelítési módok alkalmazásával. A hadszínterek, műveleti területek elemzése során könnyebben azonosíthatóak lennének a különböző szintű tapasztalatok, a hibák időben történő felismerésére, kezelésére több ideje és lehetősége maradna a különböző szintű parancsnokoknak.

Motivációként álljon itt a következő idézet: „*A túlélőképesség biztosításához képesnek kell lenned azonosítani a veszélyforrásokat napjaink harcmezőin. Napjaink ellensége képes egy támadást követően beolvadni a helyi lakosság közé. Parancsnokként képesnek kell lenned felismerni (az ellenség) harceljárásait (TTP-jeit) és semlegesíteni a veszélyeket.*”⁴

Az amerikai FM 7-100-as szabályzat alapján a műveleti környezetet, valamint az ellenséges erők (OPFOR) tevékenységét az alábbi szempontok alapján tudjuk bemutatni, értékelni.⁵

A részt vevő állam típusa és stabilitása

Segít meghatározni az adott ország/térség erős és gyenge oldalait, amely jelentősen befolyásolhatja a NATO által követett eljárásmódot (politikai, gazdasági nyomásgyakorlás, katonai lépések stb.). Ugyanakkor a téma nem megfelelő vagy elnagyolt értékelése során hibás döntések is születhetnek.

¹ COE – contemporary operational environment („az a műveleti környezet, amely létezik napjainkban és a belátható jövőben”) FM 7-100, p. IV.

² Counter insurgency – felkelés elleni műveletek.

³ PMESII-PT – Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure, Physical Environment and Time. A műveleti környezet leírásának újabb módja.

⁴ Scout Leaders Course, OPFOR COE motivator, 2007, Fort Knox, Kentucky, USA.

⁵ FM 7-100, pp. V-VIII.

Az általam vizsgált bukott államiságú területek⁶ vonatkozásában csak néhány példát említek:

- Az ENSZ által 1992-ben Szomáliába küldött erők nem voltak felkészülve a hadszíntéren kialakult helyzetre. Senki sem gondolta, hogy Mohammed Siad Barre⁷ államfő hatalmának megdöntése után az ország közigazgatási rendszerének és erőszak szervezeteinek olyan gyors összeomlása fog bekövetkezni. Az egymással rivalizáló klánokat⁸ két dolog kötötte össze: az erős, központi kormányzat, valamint a külföldi erőkkel szembeni ellenszenv. Minden más tekintetben olyan szintű önállósággal rendelkeztek, amely megkerülhetetlen hatalmi tényezővé tette őket. Saját területükön a hadurak állami tényezőként viselkedtek, de képtelenek voltak hatalmukat kiterjeszteni az ország egész területére. A mindenkor hivatalos kormányzat pedig a szomszédos államok, illetve nemzetközi szervezetek/erők jóindulatától függtek, így hatalmukat, befolyásukat csak jelképesnek tekinthetjük. Az ország instabilitását jól mutatja, hogy az elmúlt 20 évben több mint egy tucat hivatalos kormány alakult Szomáliában.⁹
- A harmadik öbölháború¹⁰ katonai műveleteinek befejezését követően Irakban is nyilvánvalóvá vált, hogy a Szaddám-rezsim nem csak összeomlott, hanem teljesen eltűnt az előző rendszer kormányzati-igazgatási struktúrája. Az erőszak szervezetei, az államigazgatás, a közszolgáltatások rendszere teljesen megszűnt. A helyébe lépő Koalíciós Átmeneti Hatóságnak (Coalition Provisional Authority – CPA) újra kellett indítania az ország működését. A legnagyobb probléma a korábbi állami szintű közép- és felső vezetői, értelmiségi beosztást betöltőkkel volt: elsősorban a szunnita lakosság soraiból kerültek ki, akik a régi rendszer alkalmazottaiként nem feleltek meg az új elvárásoknak. A CPA egyik sokat vitatott döntése volt ezeknek az embereknek az eltiltása a közhivataloktól. A korábbi társadalmi elit (még ha politikailag elfogultak voltak is) „kollektív bűnössége” alapján a lakosság egy meghatározó részét nyilvánították a közigazgatásban nem kívánatos személynek. Ez a mellőzöttség és sértettség jelentősen hozzájárult a 2006/2007-es szunnita felkeléshez, amely elhúzódó polgárháborúhoz, vallási és etnikai összecsapásokhoz vezetett. Sem a kurd, sem a síita lakosság nem rendelkezett megfelelő számú jól képzett, politikailag az előző rendszertől független közszolgálattal, akik a szunnita lakosság eltiltásával keletkezett űrt be tudták volna tölteni.

⁶ Bukott államon olyan államot értünk, „amelynek kormánya nem ellenőrzi hatékonyan az ország egész területét, amelynek legitimitását nem ismeri el a lakosság egy része; nem képes a közbiztonság vagy egyes közszolgáltatások (oktatás, egészségügy) biztosítására és nem birtokolja az erőszak monopóliumát”. Részletesen: WAGNER (2006), 344.

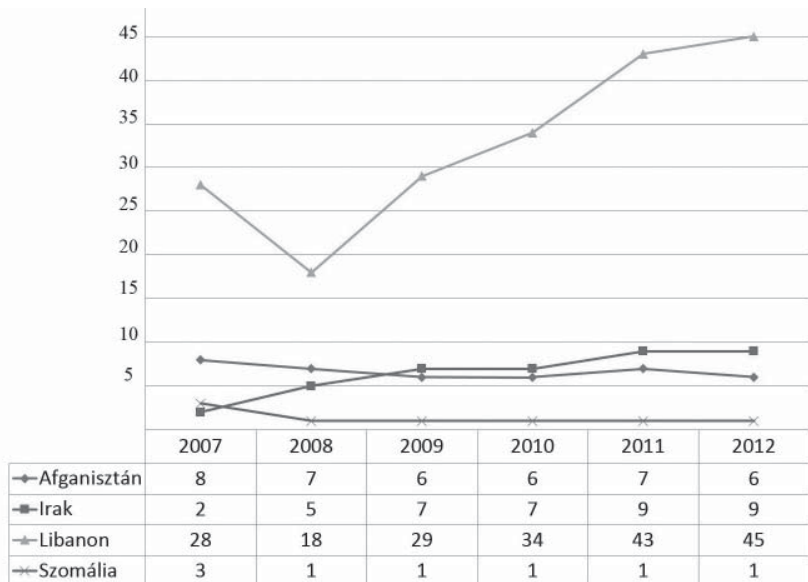
⁷ 1969-ben szerezte meg a hatalmat Szomáliában a Szovjetunió támogatásával. Később a két ország viszonya megromlott, ezt követően Szomália az USA-val kötött szövetséget. 1990-ben lázadások törtek ki ellene, 1991-ben elmenekült az országból. Részletesen lásd: STEWART, 6.

⁸ A klánok felépítésére lásd: BAUMANN–YATES–WASHINGTON, 10.

⁹ HEGEDŰS, 212.

¹⁰ A hadtörténeti irodalom első öbölháborúként tartja nyilván az 1980–1988 között zajlott iraki–iráni háborút, második öbölháborúként az 1990–1991-es USA vezette koalíciós erők Irak ellenes hadműveleteit, míg harmadikként a 2003-as Irak elleni inváziót. A 2003. március 19-én kezdődött műveleteket amerikai részről Operation Iraqi Freedom (Iraki szabadság hadművelet), brit részről Operation Telic, az ausztrál részről Operation Falconer (Solymár hadművelet) fedőnév alatt hajtották végre. Hivatalosan 2003. szeptember 1-jén az Iraki szabadság hadműveletet átnevezték Operation New Dawn-ra (Új hajnal művelet), ezzel is utalva a nemzetközi erők megváltozott szerepkörére. http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom-intro.htm Letöltés ideje: 2011. július 29.

A vizsgált országok bukottállamiság-indexe 2007–2012 között

Forrás: http://www.foreignpolicy.com/failed_states_index_2012_interactive Letöltés ideje: 2013. február 15.

- A nemzeti megbékélésnek köszönhetően jelentősen javult a helyzet: 2009. januárban regionális, 2010. márciusban országos választásokat tartottak. 2010. decemberben alakult meg a napjainkban is regnáló kormány, amelyben a kurdok, a síiták és a szunniták egyaránt képviseltetik magukat. A közös parlament ellenére azonban mind a kurdok, mind a síiták esetében megfigyelhető a föderalizmus iránti elkötelezettség, míg a szunniták a centralizáció irányába szeretnének haladni.
- A libanoni konfliktus vizsgálatakor egyik oldalon – Izrael részéről – megtalálható az állami szereplő, azonban a másik oldalon nem Libanon állam, hanem a Hezbollah tekinthető hadviselő félnek. A Hezbollah ugyan mindent megtett azért, hogy állammá váljon az államban. Az iráni és szíriai támogatásnak köszönhetően olyan szociális hálót és állami funkciókat (félkatonai szervezetek, választásokon részt vevő párt stb.) épített ki, melyek adott esetben állami szereplővé emelhetnék, de mégsem rendelkezik a kizárólagos erőszak-monopóliummal,¹¹ ezért számít „csak” az adott konfliktus megkerülhetetlen katonai–politikai–gazdasági szereplőjének.
- Afganisztán esetében a mindenkor kormányzat csak korlátozottan vagy névlegesen gyakorolta a hatalmat az ország területe fölött. Ennek legjellemzőbb eleme a kormányzati, tartományi, járási beosztásoknak a burkolt/nyílt árusítása az önkéntes jelentkezők számára. A különböző beosztásokat a legtöbbször egyszerű ugródeszkának tekintik. A Karzai-kormányzat által Kabultól kinevezett „idegeneket” a tartományi/járási/törzsi vezetők fenntartással és nem egyenrangú félként fogadják, hisz a központi kormányzattal szembeni provincializmusnak nagy hagyományai vannak az országban.

¹¹ WAGNER (2006), 344.

Összegezve a fentieket megállapítható, hogy a nemzetközi közösség többé-kevésbé sikeresen azonosította az adott állam típusát és stabilitását, rendelkezett az adott rendszer megdöntéséhez/megváltoztatásához szükséges politikai akarattal és katonai erővel, de nem készült fel a győzelem következményeire. A harcmezőn elért sikereket nem sikerült a mindennapi életben érezhető, a társadalmi támogatottságot megalapozó sikerré változtatni. Ebben nagy szerepe volt annak az érzéketlenségnek/tudatlanságnak, amellyel egész társadalmi csoportokat/etnikumokat bűnösnek találtak és kizártak a „szép új világ” építésében való részvételből. Az említett csoportoknak nem volt más választásuk, mint a különböző szélsőséges nézetek és csoportok irányába nyitni, ezzel viszont belső polgárháború kialakulását okozták. A nemzeti megbékélések folyamata – az adott ország fejlettségétől és a nemzetközi nyomásgyakorlástól függően – hosszú időn keresztül elhúzódhat. Libanon és Irak esetében a korábbi polgárháborús időszakhoz képest nyugodt a helyzet, ugyanakkor egy-egy külső tényező (pl. Irán) képes rövid idő alatt felborítani az érzékeny belpolitikai egyensúlyt és az egész térség sorsát negatívan befolyásoló eseményeket okozni.

Minden nehézsége, sikere vagy sikertelensége ellenére sem szabad lebecsülni a nemzetközi közösség, a NATO-erők erőfeszítéseit, amit a biztonság, a jó kormányzat és a társadalmi/gazdasági fejlődés (security – governance – development) kapcsán tettek.

Regionális és globális kapcsolatok

A hadtörténelem tapasztalatai alapján napjainkban már kevésbé jellemzőek a XIX–XX. század értékalapú szövetségei, sokkal inkább az érdekalapú, hosszabb-rövidebb ideig tartó rugalmas regionális és globális együttműködések kerülnek előtérbe.

- Szomália ellenséges viszonyt alakított ki minden szomszédjával, hiszen a Kenyában, Etiópiában és Dzsibutiban élő somáli kisebbség egyetlen országban történő egyesítését tűzte ki célul függetlenné válása óta majdnem minden kormány. Ez azonban magában hordozta/hordozza a szomszédos államok azon törekvését, mellyel igyekeznek megakadályozni egy egységes és erős Szomália létrejöttét.¹² Habár a jelenlegi államhatárok az afrikai országok esetében sem követik az etnikai határokat, a nemzetközi közösség részéről nem tűnik reálisnak egy esetleges határmódosítás támogatása. Szomália ezzel kapcsolatos egyirányú törekvéseire jó példák Etiópia Ogaden régiójáért folytatott háborúi 1964-ben, 1977–78-ban, valamint 1982-ben.¹³ Főlösképpen áldozatok és a gazdaság kizsákmányolása ellenére eredménytelenül zárultak az említett konfliktusok.
- Afganisztán szomszédokhoz fűződő viszonyát meghatározza a különböző népcsoportok/etnikumok magas száma. A XIX. században a „nagy játszma” részeként úgy alakították ki mind az orosz–afgán, mind az afgán–brit (később afgán–pakisztáni) határt, hogy az megosztotta az üzbég, tádzsik és pastu törzseket. A Szovjetunió széthullását követően a volt tagköztársaságok hivatalos és nem hivatalos formában támogatták az Északi Szövetséget (melynek tagjai többnyire nem pastu nemzetiségűek voltak).¹⁴ Irán a síita vallású hazárákat, Pakisztán pedig elsősorban a pastukat támogatta.

¹² HETTYEY, 94–95.

¹³ BABOS–PAPP, 74–75 és 91–92.

¹⁴ Az egyik legismertebb ma is aktív Afganisztánban (is) tevékenykedő szélsőséges csoport az Islamic Movement of Uzbekistan (IMU).

Irán és Afganisztán viszonyát nehezíti, hogy a két ország kapcsolata hosszú ideje nem tekinthető kiegyensúlyozottnak. Mind a szovjet–afgán háború, mind a polgárháború idején jelentős számú menekült érkezett Iránba, amely egy ideje „megválogatja” a menekülteket. A síita vallásúak többnyire menedéket nyernek, a szunniták többségét viszont visszatoloncolják hazájába.

A tálib rendszer idején különösen rossz volt a két ország viszonya, különösen azt követően, hogy 1998-ban, miután a tálibok elfoglalták Mazar-e Sharifet, több ezer embert – köztük az iráni nagykövetség állományát is – mészároltak le vallási/politikai alapon.

Irán szempontjából vizsgálva Afganisztán helyzetét: Iránnak nem érdeke egy erős, szunnita többségű ország léte a keleti határai mentén, különösen, ha az szoros kapcsolatokat ápol az USA-val. Ugyanakkor egy második szélsőséges tálib kormányzat legalább annyira nem támogatható opció, mint a korábban említett erős Afganisztán lehetősége.

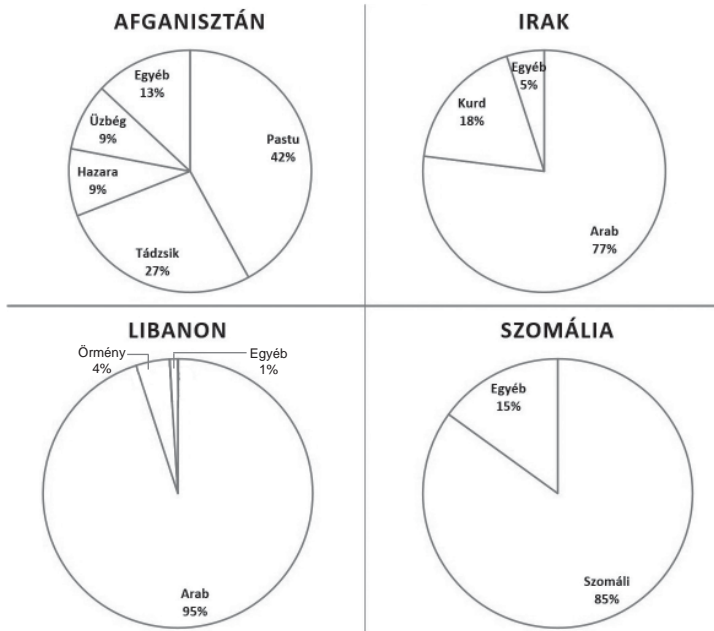
Pakisztán esetében a törzsi területeken hosszú évtizedes hagyományai vannak a pastuk vándorlásának. Számukra az afgán–pakisztáni határ nem létezik, csak Pastunisztán... A vallási szélsőségesek és az oktatásukat végző medreszék már nemcsak az afgán kormányzat, hanem az atomfegyverrel rendelkező pakisztáni vezetés számára is problémát jelentenek. Pakisztán 2001. szeptember 11-e után az elsők között csatlakozott az USA terrorellenes háborújához; e lépést a jelentős nagyságú katonai és gazdasági segélyekért cserébe tette. Az elmúlt időszak eseményei (robotrepülőgépekkel végrehajtott támadás, civil áldozatok, a határok lezárása) mind azt mutatják, hogy a két kormányzat sem katonai, sem politikai téren nem tudja olyan hatékonyan rendezni a közös problémákat, mint tette azt korábban évtizedeken keresztül.

- Irak a családi, politikai és etnikai kapcsolatoknak köszönhetően hagyományosan jó viszonyt ápol az arab országok jelentős részével. Jordániát és Irakot mesterségesen hozták létre az első világháborút követően egy francia–angol megegyezés eredményeként. 1958-ban rövid ideig perszónálunióban éltek, illetve az Egyesült Arab Köztársaságban Egyiptommal és Szíriával közösen alkottak konföderációt. Kuvait és Szaúd-Arábia, valamint Irak viszonya a második öbölháború idején érte el a mélypontját, azóta folyamatosan javuló tendenciát mutat. Mind a szaúdi, mind a kuvaiti kormányzat részt vett Irak 2003 utáni újjáépítésében.

Irak és Irán viszonyát elsősorban a síita–szunnita ellentét¹⁵ határozza meg, amely több száz évre nyúlik vissza, ehhez járul a perzsák sok esetben érzett és éreztetett felsőbbrendűségi tudata. A két ország kapcsolatát nem csak a Shatt al-Arab folyó fölötti ellenőrzés és az első öbölháború ma is élő sebei nehezítik, hanem a kölcsönös törekvés a szomszédos ország belpolitikájába való beavatkozásra. Szaddam Huszein jelentős politikai és anyagi eszközöket fordított az önálló Kuzisztán létrehozására, melynek ellensúlyozására a mindenkori iráni vezetés támogatta az iraki kurdok önállósági törekvéseit. A kurd kérdés ugyan alku tárgyát képezhette az önálló Kuzisztánnal szemben, de jelentős kurd etnikum él nemcsak Irakban, hanem Szíriában, Iránban és Törökországban is. A térségben élő több tízmillió kurd egyetlen önálló országban történő egyesítése nemcsak egy-egy ország belpolitikai ügye, hanem az egész térség biztonságát meghatározó és befolyásoló tényező.

¹⁵ Ehhez kapcsolódik az ún. „síita félhold”-tól való félelem, amely alapján a relatív egységesnek tekintett iszlám világon belül felülkerekedik egy alternatívát kínáló Iránból, Irakból, Szíriából és Libanonból álló szövetség.

A vizsgált országok etnikai összetétele

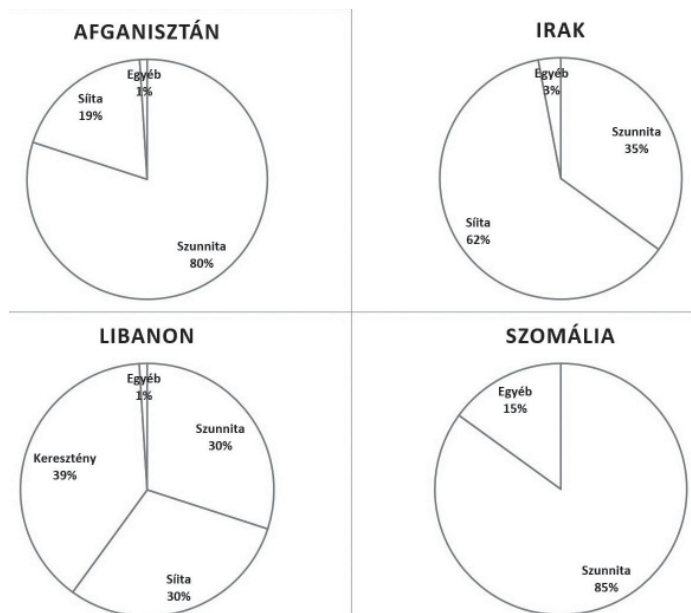
Forrás: az adatok a CIA factbook-ból származnak. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.

A korábbiakhoz hasonlóan a török–iraki kapcsolatot elsősorban a kurd kérdés határozta, határozza meg. A másik meghatározó tényező a térségben, amely legalább akkora jelentőséggel és értékkel bír, mint az olaj: az ivóvíz. A török Dél-Anatólia projekt alapján már hosszú ideje folyik a Tigris és az Eufrátesz folyók vízállásának szabályozása, duzzasztógáták és vízgyűjtő medencék kialakítása annak érdekében, hogy Törökország legelmaradottabb, ugyanakkor termőföldben gazdag régióját fejlesszék. Az ennek kapcsán megvalósult építkezések (pl. Atatürk-vízterelő) jelentős mértékben csökkentették a térség két meghatározó folyójának szomszédos országokba érkező vízhozamát. Nemcsak Irak, hanem Szíria is aktívan tiltakozott a folyók török szabályozása ellen, hiszen a termőföldek elsvatagosodása részben a folyók csökkenő vízhozama miatt következett be. A vízmegosztás már hosszabb ideje a nemzetközi tárgyalások fontos részét képezi, de megnyugtató, mindenki számára elfogadható eredmény még nem született.

- Libanon esetében jól nyomon követhető, mi történik akkor, ha a nemzetközi közösség nem, vagy csak „fél szívvel” avatkozik be a konfliktus kezelésébe. Libanon, a síita félhold részeként jelentősen függ Irántól. A szomszédos Szíriában dúló polgárháború kapcsán a menekültek újabb hulláma (a palesztin menekültek sorsa már évtizedek óta rendezetlen) érkezik az országba, amely tovább súlyosbitja a lakosság helyzetét. A fentiekén kívül idegenként jelen vannak az országban az észak-koreai „tanácsadók” is. Bizonyos források szerint a 2006-os izraeli–Hezbollah konfliktusban észak-koreai „önkéntesek” is részt vettek mérnökként és tanácsadóként.¹⁶

¹⁶ TOMOLYA, 63–65., MATTHEWS (2009), 7–8., MATTHEWS (2008), 20.

A vizsgált országok vallási összetétele

Forrás: az adatok a CIA factbook-ból származnak. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.

A fent említett nemzetközi és regionális konfliktusok fő okaként az I. és II. világháború után kialakított mesterséges határok tekinthetők. Ezek a határok nem követték és ma sem követik a nemzetiségi határokat. A gazdasági-társadalmi problémákat az érintett országok részben a nacionalizmussal és a minden azonos népcsoport egy országban történő egyesítésével vélik megoldani. Ehhez járul a társadalmi egyenlőtlenség okozta fogékonyság a szélsőséges vallási nézetekre, illetve a nyugati világtól történő elzárkózás is.

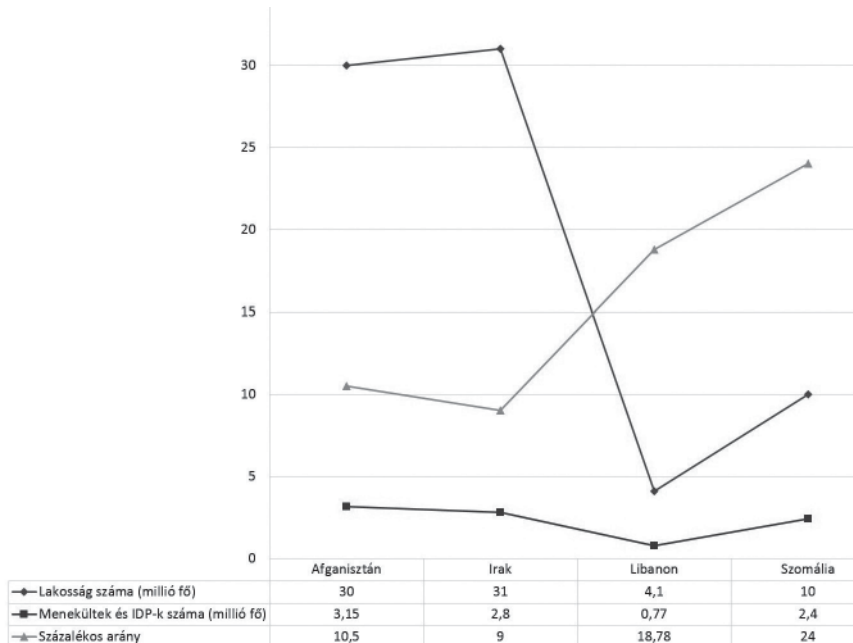
Az etnikai kártyát gyakran játsszák ki egymás ellen a szemben álló felek, de mint a kurd kérdéssel kapcsolatban korábban is utaltam rá, ez könnyen kétélű fegyverré válhat. A síita-félhold országainak a térség szunnita országaihoz fűződő viszonya szintén komplex képet mutat. Nem csak az adott országok/országcsoporthoz egymás közötti viszonyáról szól, mert a Közel-Keleten található a Föld olajkészleteinek kb. 40%-a. A nemzetközi hajók elsődleges hajózási útvonalaként használják a Perzsa-öbölt és a Szezei-csatornát. Az olajkészletek, valamint az említett útvonalak szabadsága biztonságpolitikai szempontból is meghatározó.

Gazdasági lehetőségek

Általában egy ország, terület gazdasági lehetőségei tükrözik az adott ország képességét fegyverek, fegyverrendszerek kifejlesztésére, előállítására, megvásárlására. Szintén megmutatja, hogy mennyire képes megvívni egy elhúzódó háborút.¹⁷ A legtöbb bukott államiségű terület nem rendelkezik a klasszikus értelemben vett gazdasággal, mert nincs igazi bürokratikus és jogi rendszer, amely irányítaná és befolyásolná a kereslet-kínálat viszonyát, a napi és stratégiai fontosságú nyersanyagok, termékek forgalmát.

¹⁷ FM 7-100 p. VI.; HART, 14–15., 493–511.

Menekültek és IDP-k néhány bukott államiságú területen

Forrás: az adatok a CIA factbook-ból származnak. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.

Irak és Afganisztán esetében a nagy mennyiségű ásványkincs kiaknázásában jelentős gazdasági lehetőségek vannak, de csak abban az esetben, amennyiben a feldolgozás is az országon belül zajlik. Ehhez nem csak a befektetői hangulat, a kellő technikai/technológiai háttér szükséges, hanem a jól képzett munkaerő is. A bukott államiságú területek azonban többnyire ebben szenvedik a legnagyobb hiányt. Az értelmiségi réteg döntő többsége elhagyta a több éves/évtizedes háború sújtotta területeket.

Az egyik legfontosabb tényezője a vizsgált államoknak az, hogy a Föld kulcsfontosságú területein helyezkednek el. A nemzetközi közösség, különösen a NATO szempontjából nem mindegy, hogyan alakul az adott terület sorsa. Amennyiben nem sikerül változtatni a bukott államiságukon, akkor jelentős számú aluliskolázott, vallásilag befolyásolható tömeggel kell számolni, amely könnyen szélsőséges nézeteket valló csoportok befolyása alá kerülhet.

Szociális, demográfiai környezet

A vizsgált bukott államiságú területek egyike sem rendelkezik vallásilag és/vagy etnikailag homogén lakossággal, ami kizárja a klasszikus értelemben vett nemzetállamok kialakulását. Az egységes nemzettudat hiánya növeli a félreértéseket, az egymás iránti gyanakvást, intoleranciát, mivel a lakosság döntő része egy adott törzs, vallási vagy etnikai csoport tagjaként definiálja magát, nem egy nemzet, esetleg ország állampolgáraként. Mint arra korábban is utaltam, a nemzetiségek (általában az országon belül legnagyobb lélekszámúak) kísérletet tesznek az adott térségben élő azonos nemzetiségű lakosság egy országban történő egyesítésére (pl. szomálik, pastuk). Ez a törekvés problémát generál a térségben, mert az államhatárok valóban nem követik a lakosság vallási, etnikai összetételét, de napjainkban nincs reális lehetőség az említett határok békés és tartós megváltoztatására. Ugyanakkor

az adott ország nem vezető (befolyásos) nemzetiségei (vallási csoportjai) másodrendű állampolgároknak érzik magukat, a származásuk miatt pedig nincs lehetőségük a kitörésre.

A vizsgált országok törekvése a nemzetállam létrehozására állandó feszültségforrásként van jelen a szomszédos országok politikájában. Az egymás iránti bizalmatlanság tovább csökkenti a helyzet tárgyalásos rendezésének lehetőségét, adott esetben háborúk sorozatához vezet. Ördögi körként az országok GDP-jük mind nagyobb hányadát fordítják a hadseregük fenntartására, miközben pénzt vonnak el a gazdaságtól, amely a háború feltételeit biztosíthatná...

A mellékelt diagram alapján látható – különösen Szomália és Libanon esetében –, hogy a menekültek és az országon belüli menekültek (internally displaced person – IDP) a lakosság arányához viszonyítva nagyon magas számban vannak. Ezek a kétes egzisztenciájú csoportok veszélyeztetik nemcsak az adott ország, hanem az őket jóhiszeműen befogadó szomszédos ország stabilitását is. A befogadó nemzetek folyamatos problémaként és kudarc-ként élik meg a menekülttáborok üzemeltetését: mivel a menekültek aránya túl magas, az amúgy sem homogén államok nem tudják beolvasztani és integrálni az újonnan érkezőket, ráadásul az „ideiglenes” menekülttáborok gyakran évtizedekig működnek.

Erre jó példa a Libanonban található 12 palesztin menekülttábornak a sorsa, melyekben évtizedek óta több mint 405 ezer palesztin menekült él „ideiglenesen”.¹⁸ A betelepült palesztin lakosság amúgy sem rendelkezik politikai jogokkal, sőt, magántulajdonnal sem, ezért nem meglepő, hogy a menekültek között is mind magasabb a szélsőséges nézeteket vallók aránya.¹⁹

További több százezer iraki és szíriai menekült él Libanonban,²⁰ akik tovább csökkentik a menekültek és a helyi lakosság aránya közti különbséget. Hosszú távon számolni kell vele, hogy a már most is a lakosság ötödét alkotó jogfosztott tömeg nemcsak a Hezbollah és más szélsőséges csoportok számára jelent kiapadhatatlan utánpótlásbázist, hanem az ország politikai rendszerét is képes lehet megváltoztatni, vagy olyan konfliktusba sodorhatja az országot szomszédaival, amely egyébként nem áll a politikai elit szándékában.

Szintén előnytelen Libanon esetében, hogy a lakosság kb. 50%-a a fővárosban és annak környékén él. A népesség ilyen típusú koncentrációja a vidék lakosságát mindinkább kiszolgáltatja a szélsőséges nézetek térhódításának, ráadásul – hasonlóan más bukott államiságú területekhez – a vidék elvesztése hosszú távon megakadályozza az ország stabilizálását, mert a rendvédelmi erőк erőforrásainak jelentős részét leköti az elvesztett területek visszaszerzése.²¹

¹⁸ A palesztin menekültek első hulláma (kb. 100 ezer fő) az első és második arab–izraeli háború idején érkezett Libanonba. Jelentősebb számban az 1967-es ún. hatnapos háború és az 1969. novemberben megkötött kairói szerződés után telepedtek le az ideiglenes táborokban. Ekkor Libanon vállalta, hogy befogadja az elsősorban Jordániából kiszorított PFSZ tagjait és a hozzájuk kapcsolódó palesztin menekülteket. A libanoni fegyveres erők kezdetben kísérletet tettek a PFSZ lefegyverzésére, de az összecsapásokból vesztesként kerültek ki, ezzel mintegy legalizálták a PFSZ Izrael-ellenes tevékenységét a libanoni területekről. Részletesen: MAACHAR, 5–6., 12.

¹⁹ 2007. május 20. és szeptember 2. között a LAF végrehajtotta a legnagyobb palesztin menekülttábor, a Nahr el-Báred megtisztítását a szélsőséges elemektől (a Fatah al-Islam tagjaitól). A művelet végrehajtása során 168 libanoni katona és 42 palesztin vesztette életét! A Libanonban található másik tizenegy menekülttábor megtisztítását azonban azóta sem hajtották végre... Részletesen: COUNTRY REPORT 2007.

²⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>. Letöltés ideje: 2013. február 23.

²¹ MOONEY, 34.

Információ

A legtöbb hadviselő fél felismerte és tudatosan használja a nemzeti és nemzetközi médiát, hogy saját szempontjai szerint láttassa és formálja a közvéleményt. A konfliktusokban részt vevő nemzetközi erők rendelkeznek szervezetszerű médiszakértőkkel, akik segítenek szakszerűen kommunikálni a hazai közvélemény felé: miért és mit tesznek a katonák az adott hadszíntéren. Szintén ezeknek az újságíróknak a feladata a helyi lakosság irányába médiakampányon keresztül eljuttatni a nemzetközi erőkkel kapcsolatos „good news”-okat.

Másrészt a „rossz fiúk” is igyekeznek saját előnyükre használni az internet nyújtotta lehetőségeket. A fő céljuk a nemzetközi erők provokálása, hibára kényszerítése, majd az erről készült videók terjesztése a világhálón. Egy ilyen negatív médiakampány nagymértékben befolyásolhatja a nemzetközi erők hátszágának hangulatát, támogatását. Erre jó példa, amikor a Mogadishuban lezuhant gépek és pilóták fotói, videói felkerültek az internetre még mielőtt az USA Védelmi Minisztériumának szakértői hivatalos nyilatkozatot adhattak volna ki... Afganisztánban az ellenállók szintén sikeresen kihasználták a Korán-égetés vagy a különböző bombázások, UAV- (pilóta nélküli robotrepülőgép) támadások kapcsán okozott civil halálos áldozatok képeit és videóit, hogy a lakosságot a NATO ellen hangolják.

A Hezbollah mottója kiválóan tükrözi az információ megszerzésének, terjesztésének és saját szempontok szerinti bemutatásának fontosságát: „Ha nem filmezted le, akkor nem is harcoltál!”²²

Fizikai környezet

Ez az aspektus az egyik legváltozatosabb, országonként változó tényező. Minden vizsgált ország vonatkozásában rendelkezésre áll egy történelmi út- és településhálózat, a természetes/mesterséges akadályok, melyek meghatározzák a földi és vízi manőverek lehetőségeit. Ehhez járulnak még a légi szállítású és légi rohamműveletek.

A műveletek tervezése során az arra kijelölt személy(ek), részleg(ek) elkészíti(k) a hadszíntér felderítő értékelését,²³ melynek meghatározó eleme az OCOKA.²⁴ Az OCOKA a fizikai környezet pontos, azonos szempontok alapján történő elemzésére lett kialakítva. Nem csupán leírja, bemutatja a fizikai környezetet, hanem meghatározza a kulcsfontosságú területeket, az okokat és a célokat, amiért fontos egy-egy tereptárgy/terepszakas elfoglalása vagy éppen megtartása.

Az Irakban szolgált nemzetközi erők számára például az ország kulcsfontosságú területei közé tartozott a Shatt al-Arab folyó mentén található Bászra. A város és környékének birtoklása, valamint a vízi közlekedés zavartalanságának biztosítása, illetve a szövetséges erők fő logisztikai biztosításának központja miatt volt kiemelt fontosságú.

Technológiai képességek

Hagyományos konfliktusban egy modern katonai szervezet képes megszerezni és megtartani a kezdeményezést a háború teljes időtartamában. A szimmetrikus hadviselésnél többnyire a minél modernbb technikai és fegyverzeti anyagokkal ellátott hadsereg vívja ki a győzelmet. A vizsgált konfliktusokban mind a nemzetközi erők, mind Izrael a hatásalapú műveletekre

²² MELLIES, 66.

²³ Intelligence preparation of battlefield – IPB.

²⁴ Observation and fields of fire, cover and concealment, obstacles, key terrain, avenues of approach.

és a hálózatközpontú hadviselésre épített (még akkor is, ha néhány időszakban nem is ez volt a pontos megnevezése), amely a high-tech színvonalú felszerelés nyújtotta előnyöket kívánta kihasználni.

Elismerve, de mégsem túlértékelve a technológiai képességek fontosságát, csak utalni szeretnék Petruska Ferenc Három elfeledett háború című cikkére: „*Talán a legfontosabb szempont napjainkban a harc kimenetelében, megelőzve a háborút irányító tényleges és propagált indokot és egy-egy nép lelki alkatát, a haditechnika. A két legfontosabb és mindenképpen forradalmi változás a következő: soha nem függött ennyire a harcok kimenetele a fegyverek fejlettségétől. Manapság elég egyetlen évtizednyi lemaradás a csúcstechnikától és a vereség elkerülhetetlen.*”²⁵

Anélkül, hogy kétségbe vonnám a haditechnikai eszközök mennyiségi és minőségi fejlettségének fontosságát, rendszerbe állítását és alkalmazását, a kérdést ennél komplexebben kell megközelíteni. Véleményem szerint a fenti idézet csak részben és elsősorban konvencionális háborúk esetén igaz. Gondoljunk csak napjaink legjellemzőbb katonai konfliktusaira, ahol nincsenek hagyományos értelemben vett jól elhatárolható hadszínterek és ellenfelek. A felkelők és ellenállói csoportok könnyen megszerezhetik a kezdeményezést, mivel ők sokkal jobban ismerik a környezetet, könnyen beolvadhatnak a helyi lakosság közé egy-egy rajtaütést követően. A komplex fizikai környezet lehetővé teszi a számukra, hogy csökkentsek a technológiai hátrányukat a nemzetközi erőkkal szemben.

A COE és a PMESII-PT alapján egy-egy (COIN) művelet eredményessége legalább olyan jelentősen függ az emberi tényezőtől, a helyi lakosság bizalmától, mint a haditechnikai fölénytől. Legjobb példa erre Irak és Afganisztán esete, mely országokban a NATO (elsősorban az USA-nak köszönhető) „elsőprő” győzelme ellenére COIN-műveleteket kellett végrehajtani a helyzet stabilizálása érdekében. A COIN-műveletek során nagyobb szerepet kapott az emberi tényezők köre, a probléma gazdasági, politikai, társadalmi megközelítése, amely komplexen, nemcsak a hadszíntereken legyőzendő ellenséget azonosítja, hanem a probléma lehetséges gyökereit is.

A különböző ellenállói csoportok többnyire szovjet típusú fegyvereket és fegyverrendszereket használnak, de néha sikerül modern technológiára is szert tenniük. Például 2006-ban a Hezbollah UAV-eket és cirkáló rakétákat alkalmazott. Habár mennyiségük alapján nem voltak képesek döntően befolyásolni a konfliktus kimenetelét, de pusztán létükkel is megfélemlítették az izraelieket.²⁶

Külső (nemzetközi) szervezetek

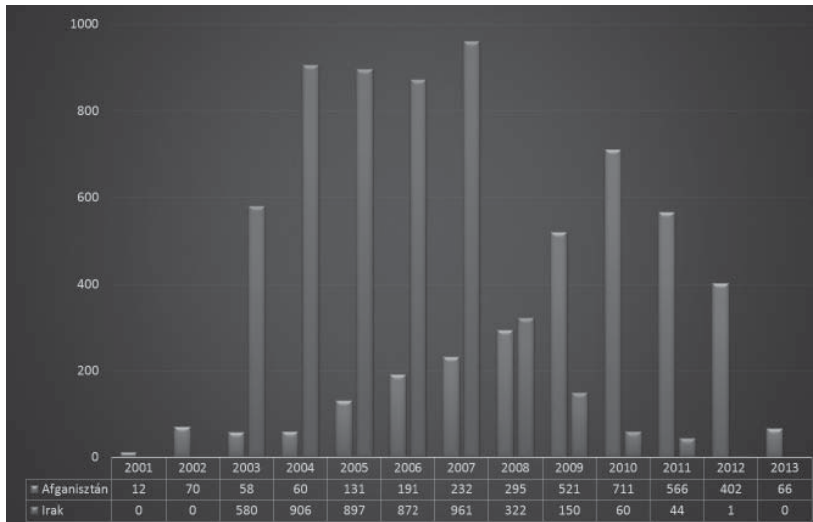
Általában a különböző nemzetközi szervezetek jelen vannak szinte minden háború sújtotta területen, és többnyire az ENSZ égisze alatt tevékenykednek (UNAMA, UN HCR). Más, nem kormányzati szervezetek szintén próbálnak segíteni a helyi lakosságon, melyek közül az egyik legjelentősebb az USAID, amely ugyan nem pártatlan, de lehetőségei és pénzügyi háttere alapján majdnem a Vöröskeresztéhez hasonló befolyással bír. Az USAID mind Irakban, mind Afganisztánban együttműködött a tartományi/járási vezetéssel, támogatták a helyi PRT-k munkáját.

A nem kormányzati szervezeteknek általában maguknak kell gondoskodniuk a saját alkalmazottaik biztonságáról, ami többnyire a helyi lakosság jóindulatától függ. Szomáli-

²⁵ PETRUSKA, 359.

²⁶ SNYDER, 132–134.

A nemzetközi közösség veszteségei 2001–2013 között

Forrás: www.icasualties.org Letöltés ideje: 2013. május 26.

ában például a segélyszervezeteknek fel kellett fogadniuk a helyi klánok fegyvereseit, akik „technikusként” szerepeltek, de voltaképpen egyszerű zsoldosok voltak. A szervezetek csak így tudták biztosítani az alkalmazottaik háborítatlanságát.²⁷

Nemzeti akarat

Az egyik legmeghatározóbb eleme a nemzeti akaratnak és elszántságnak a nemzetközi közösséget alkotó nemzetek által elszenvedett veszteség. A veszteség mértékét az egyes országok különböző mértékben tolerálják; többnyire annak függvényében, hogy a hazai közvélemény mennyire van felkészítve a veszteségekre. Az USA vonatkozásában például viszonylag hosszú ideig a hazai közvélemény támogatta és elfogadta az iraki és afganisztáni veszteségeket, de a mogulishui sikertelen rajtaütést követően rövid időn belül kivonta erőit Szomáliából.

Hasonló a helyzet az izraeli–Hezbollah konfliktus kapcsán, melynek lényegét a Hezbollah vezetője, Hassan Nasrallah fogalmazta meg a legtalálóbban: „Izrael Achilles-sarka az izraeli társadalom maga.”²⁸

Mindkét korábbi példa bizonyítékul szolgál, hogy mennyire fontos a nyugodt háország a katonák számára, amely képes azonosulni és támogatni a műveleti területen szolgáló kontingenseket.

Rendelkezésre álló idő

A felkelők célja a hatalom megszerzése, konszolidálása összeesküvés vagy katonai puccs által, mielőtt a nemzetközi közösség beavatkozna és békefenntartó erőket küldene. Amennyiben ez nem valósul meg és elhúzódó polgárháborúban avatkoznak be a békefenntartó erők,

²⁷ STEWART, 8.

²⁸ MATTHEWS (2009), 6.; MATTHEWS (2008), 16.

akkor a felkelők kénytelenek megváltoztatni a korábbi harceljárásaikat és stratégiájukat. Egy elhúzódó, mérsékelt intenzitású konfliktus esetén a felkelők egyértelműen a jobban felszerelt nemzetközi erők kifárasztását tűzik ki célként. Egyetlen állam vagy szövetségi rendszer sem engedheti meg magának, hogy hosszú távon fenntartsion egy expedíciós jellegű haderőt és missziót.

Közvetlenül a hazai közvélemény, közvetve pedig az anyagi-technikai erőforrások is kihátrálnak a katonák mögül. Például 2006-ban Irakban és 2009-ben Afganisztánban az amerikai politikai és katonai vezetés kénytelen volt felülvizsgálni korábbi céljait, jobban alkalmazkodni az aktuális status quóhoz. Abban az esetben, ha a hazai közvéleménynek „nem sikerül eladni”, hogy miért harcolnak a katonáink külföldön, akkor a katonai szempontból erőn felül teljesített misszió is értelmét veszti, mert senki sem fogja értékelni és felhasználni azt a tudást, amit a katonák megszereztek.

Katonai képességek

A katonai képességek országonként változóak. Szomáliában a fegyverzeti anyagok jelentős része a szovjet érából származik, amelyek a két ország közötti jó viszony jeleként katonai segélyek formájában érkeztek. Az 1990-es évek kezdetén a hadsereg fegyverraktárai és készletei a helyi klánok ellenőrzése alá kerültek, beleértve a nehézfegyverek (gép- és harcjárművek, tüzérségi eszközök stb.) jelentős részét is.²⁹ Ezek a fegyverzeti anyagok nem vehették fel ugyan a versenyt a korszerű amerikai és nemzetközi erőkéivel, de nagy számuk és ellenőrizetlen kereskedelmük jelentősen hozzájárul a térség instabilitásához.

Szomáliához hasonlóan a különböző fegyveres csoportoknál és szervezeteknél, Afganisztánban, Irakban és Libanonban is elsősorban a szovjet eredetű fegyverek domináltak, de jelentős mennyiségben álltak rendelkezésre az említett szovjet típusú fegyverek kínai és iráni változatai is. A fegyverekhez tartozó harceljárások³⁰ sokat változtak a különböző időszakokban.

Például a 2006-os háborúban a Hezbollah védelmét három szektorra osztották fel és 20-25 km-es mélységben szervezték meg. A határ mentén akár 7 km mélységű aknamezőket is telepítettek, az arra alkalmas helyeken pedig lesállítások sorozatát építették ki.³¹ A lesállításokat úgy készítették elő, hogy rendelkeztek mindazokkal az alcsoportokkal, szervezeti elemekkel (rajtaütő, biztosító, támogató alcsoportok), melyeket a hasonló jellegű feladatok végrehajtásakor a NATO-erők is alkalmaznak. A tüzérségi támogatást szintén mélységben tagolták, ezzel is elősegítve a minél sikeresebb védelmi tevékenységet.

Az út mellett elhelyezett IED-k hatásához hozzájárult még a kézfegyverek és a jól irányzott és vezetett aknavetőket tüze, melyek együttes alkalmazása legalább olyan hatásosnak bizonyult, mint az afganisztáni és iraki hadszíntéren az ellenállók által használtak.

A Hezbollah legutóbbi Izrael elleni részleges sikere annak köszönhető, hogy jól mérte fel az izraeli fél lehetőségeit és fegyverei várható alkalmazásának alapelveit.³² Mindezek ellenére 2006-ban a Hezbollah „nem volt reguláris hadsereg, de gerilla sem, a szó hagyományos értelmében. Valahol a kettő között volt.”³³

²⁹ HEGEDŰS, 225.

³⁰ Tactics, techniques and procedures.

³¹ MATTHEWS (2008), 20.

³² Az izraeli fél elsősorban a légierő és a tüzérség precíziós támadásaira épített, melyet csak kiegészítenek a szárazföldi erők korlátozott célú támadásai.

³³ MATTHEWS (2009), 6.; BIDDLE–FRIEDMAN, 7.

Mind az iraki, mind az afganisztáni felkelők részéről általában megállapítható, hogy maximum szakaszerőig képesek megszervezni és eredményesen végrehajtani a tevékenységüket. A szervezetek sejtyszerű felépítése, illetve a vezetés és irányítás emberi és technikai hiányosságai miatt ennél magasabb szinten csak kivételesen képesek működni, de eredményeket ilyenkor is el tudnak érni.³⁴

Összegezve tanulmányom (most közreadott első részének) tapasztalatait: a COE 11 pontja alkalmas napjaink műveleti környezetének leírására, de elsősorban „felülről” közelíti meg az eseményeket és az összefüggéseket. A „nagy stratégia”, az adott térség gazdasági és politikai viszonyai nagyobb jelentőséget kapnak, mint a (második részben bemutatandó) PMESII-PT esetében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BABOS László – PAPP Tamás: *A modern kor háborúi és csatái*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2009, 288., ISBN 978-963-327-480-4
- BAUMANN, Robert F. – YATES, Lawrence A. – WASHINGTON, Versalle F.: *„My Clan Against the World” US and Coalition Forces in Somalia 1992–1994*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, é.n., 219.
- BIDDLE, Stephen – FRIEDMAN, Jeffrey A.: *The 2006 Lebanon Campaign and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*, Strategic Studies Institute, USA, 2008, 106., ISBN 1-58487-362-0
- HART, B. H. Liddell: *Stratégia*. Budapest, Európa Kiadó, 2009, 576., ISBN 963-07-7243-4
- HEGEDÜS Kata: *Szomália – a véget nem érő háború országa*. In: Marton Péter (szerk.): *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban* (E-book), Teleki László Intézet, 2006, 212–241., ISBN 963 7081 119
- HETTYEY András: *Szomália története és a környező országok szerepvállalása 2004 óta*. In: *Külügyi Szemle*, 2008. 4. sz. 94–118.
- MAACHAR, Andre Bou: *Lebanon: Strategic and Political Challenges and Opportunities*, US Army War College, Carlisle Barracks, PA 17013-5050, USA, 2008, 50.
- MATTHEWS, Matt M.: *We Were Caught Unprepared: The 2006 Hezbollah–Israeli War*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2008, 105. ISBN 978-0-16-079899-3
- MATTHEWS, Matt M.: *Hard lessons learned. A comparison of the 2006 Hezbollah–Israeli War and Operation CAST LEAD* – In: FARQUHAR, Scott C. (szerk.): *Back to Basics. A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2009, 5–44., ISBN 978-0-9823283-3-0
- MELLIES, Penny L.: *Hamas and Hezbollah: A comparison of tactics LEAD* – In: FARQUHAR, Scott C. (szerk.): *Back to Basics. A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2009, 45–81., ISBN 978-0-9823283-3-0
- MOONEY, William K., Jr.: *Stabilizing Lebanon: Peacekeeping or nation-building* – In: *Parameters*, 2007. ősz, 28–41. ISSN 0031-1723
- PETRUSKA Ferenc: *Három elfeledett háború (1. rész)* – In: *Hadmérnök*, 2012. VII. évf. 1. sz. 258–264., ISSN 1788-1919

³⁴ WAGNER (2012), 90–91.

- SNYDER, Michael D.: *Information strategies against a hybrid threat: what the recent experience of Israel versus Hezbollah/Hamas tell the US Army LEAD* – In: FARQUHAR, Scott C. (szerk.): *Back to Basics. A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2009, 103–146., ISBN 978-0-9823283-3-0
- STEWART, Richard W.: *The US Army in Somalia 1992–1994* (John S. BROWN Brigadier General, USA Chief of Military History előszavával) CMH Pub 70–81–1, PIN: 080256–000 é.n., 27.
- TOMOLYA János: *A „34 napos” izraeli–libanoni háború*. In: *Hadtudomány*, 2007. XVII. évf. 1. sz. 62–73., ISSN 1215-4121
- WAGNER Péter: *A „bukott államiség” és Afganisztán*. In: Marton Péter (szerk.): *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban* (E-book), Teleki László Intézet, 2006, 344–361. ISBN 963 7081 119
- WAGNER Péter: *A sahabuddini esata*. In: *Hadtudomány*, 2012. XXII. évf. 1–2. sz., 70–93., ISSN 1215-4121
- sz. n.: CIA factbook – CIA : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.
- sz. n.: *Country reports on terrorism 2007 (COUNTRY REPORT 2007)* – United States Department of State Publication Office of the Coordinator for Counterterrorism, USA, 2008, 312., <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2007/index.htm> Letöltés ideje: 2011.08.01.
- sz. n.: *FM 7-100 Opposing Force Doctrinal Framework and Strategy* – Washington DC., Department of the Army, 2003, 164., PIN 080791-000

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

- http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom-intro.htm Letöltés ideje: 2011. július 29.
- http://www.foreignpolicy.com/failed_states_index_2012_interactive, Letöltés ideje: 2013. február 15.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>. Letöltés ideje: 2013. február 23.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.
- www.icasualties.org Letöltés ideje: 2013. május 26.
- <http://www.unhcr.org> Letöltés ideje: 2013. május 23.